

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Under de senaste sex sju åren har våra utrikesdebatter här i kammaren präglats av begreppet "avspänning". Våra bedömningar av den svenska säkerhets- och utrikespolitiken har starkt påverkats av de förbättrade relationerna mellan de båda supermakterna, mellan den ena av dessa supermakter och Kina, samt mellan olika nationer på den europeiska kontinenten. Vi moderater har kanske markerat en större försiktighet i våra slutsatser om händelseutvecklingen än vad regeringen alltid har velat göra. Men vi har varit eniga om att avspänningstendenserna varit påtagliga och ingett förhoppningar för framtiden.

I dag finns det, herr talman, tyvärr mycket som tyder på att denna positiva utveckling har brutits. Avspänningsprocessen har kommit in i ett nytt skede, vars akuta innebörd det ännu är svårt att mera bestämt uttala sig om. Den nya processens styrka och inriktning vet vi inte tillräckligt om. Men mycket tyder på att avspänningspolitikens halvdecennium är på väg att efterträdas av en betydligt osäkrare och farligare period med nya spänningar och nya motsättningar.

Sverige måste självfallet anpassa sina förväntningar och sin politik till realiteterna i vår omvärld. Med önsketänkande löser vi inga nationella säkerhetsproblem.

Avspänningspolitiken byggde i mångt och mycket på förhoppningar. Det finns därför risk att mycket av det som avspänningspolitiken har åstadkommit kan komma att uppfattas som mindre värt om det skulle visa sig att de spända förväntningarna blir svikna. Risken för att detta kan inträffa är desto större som många politiker i olika länder av inrikespolitiska eller helt naturliga mänskliga motiv ibland har bidragit till att inge människorna mer optimism än vad realistiska och djupgående analyser egentligen skulle ha tillåtit.

Men att avspänningspolitiken fram till nu medfört betydelsefulla resultat är alldeles obestridligt. I förhållande till de, som det tycktes, nästan oförsonliga motsättningar som tidigare förelåg har väsentliga resultat uppnåtts. Berlinavtalet mellan de fyra skyddsmakterna har inneburit påtagliga förbättringar som varaktigt bidragit till att minska spänningarna i ett tidigare ytterligt högspänt område i vår omedelbara närhet. Vissa begränsningar i den strategiska kapprustningen hör också till den positiva bilden. Men i de verkligt stora frågorna, som sedan andra världskrigets slut delat vår kontinent i två block, har avspänningspolitiken – alla för-

hoppningar till trots – inte förmått åstadkomma någon lösning.

I flera av de länder som spelat en nyckelroll i den här politiken har en utrikespolitisk klimatförsämring kunnat iakttas under det senaste året. Tydligast är detta kanske i Förenta staterna. Där har t. o. m. själva ordet avspänning börjat få en sämre klang än tidigare. Den ena efter den andra av primärvalens alla presidentkandidater svär sig nu fri från begreppet. President Ford har nyligen officiellt ersatt det ursprungligen franska men även i engelskt språkbruk använda uttrycket "detente" med det betydligt konkretare begreppet "peace through strength", fred genom styrka. Därmed markerar president Ford strängt taget en återgång till det som tidigare betraktades som en självklarhet, nämligen att utrikespolitiska överläggningar skall ske från en klar styrkeposition. Och i dag kritiseras den forna globala mirakelmannen, utrikesminister Henry Kissinger, allt oftare och allt häftigare i den amerikanska debatten för påstådda onödiga eftergifter till Sovjetunionen. Detta samtidigt som isolationismens röster inte sällan dominerar i den långt ifrån motsättningsfria amerikanska utrikesdebatten.

Och eftersom Förenta staterna är en demokrati – särskilt levande under ett presidentvalsår – är det oundvikligt att sådana här förändringar i debatt och i allmän opinion på sikt påverkar landets utrikespolitik. Vi har därför att se fram emot en amerikansk politik som är präglad mindre av den avspänning och den flexibilitet som kännetecknade Kissinger på höjden av hans karriär och mera av den fasthet i tonfall och handling som det annalkande presidentvalet tycks få som följd.

Det är självfallet mycket svårare att analysera motsvarande utveckling inom Sovjet. Där förs ingen öppen debatt. Där finns ingen allmän opinion som kan påverka utrikesledningens handlande. Debatterna i Sovjet äger rum bakom Kremles murar. Och de redovisas – ofta rapsodiskt – för omvärlden först då enighet har uppnåtts.

Men trots det är det obestridligt att även den sovjetiska avspänningsattityden genomgått en viss skärpning. På sovjetiskt håll har man visserligen aldrig skruvat upp sina förhoppningar till samma nivå som man har gjort i väst. Snarare har man i Sovjet från första början förklarat att avspänningen inte får innebära några förändringar inom det egna maktområdet. Och gång på gång har dekreterats att avspänningen inte har någon ideologisk innebörd. Man markerar i dag tydligare än för bara något år sedan att den s. k. fredliga samexistensens politik måste gå hand i hand med en skärpt ideologisk och politisk kamp mot västvärlden. Under det gångna året har man visat att man varit beredd att föra det slagets politik på ett handgripligt sätt i länder som Portugal och Angola.

Ett grundläggande misstag i de västeuropeiska ländernas avspänningsdebatt var att man på många håll uppfattade avspänningspolitiken som en förändring inte bara av den sovjetiska utrikespolitikens medel, utan också av dess mål. Man ville tro – och det är förståeligt – att Sovjet var berett att ge avkall på sina ideologiska strävanden att låta kommunismen omfatta en allt större del av världen och att Sovjet också skulle

tona ner den traditionella, storryska imperialism som många bedömare ansett utgöra en av de viktigaste drivkrafterna i modern sovjetisk utrikespolitik. Att detta var fel tycks nu alltmer bekräftas. De traditionella politiska målen står fast. Och studerar man generalsekreterare Bresjnevs tal på den tjugofemte partikongressen tillräckligt noggrant, får man ytterligare bekräftelse på det. Både den ideologiska och den storryska drivkraften för sovjetisk utrikespolitik ligger fast och har snarare förstärkts av de framgångar som kunnat noteras i områden som Indokina, den indiska subkontinenten och södra Afrika.

Avspänningspolitiken håller alltså på att ändra karaktär. Den går inte längre mot en förstärkning utan snarare mot en nyansering eller försvagning. Här skiljer sig den bedömning jag gör ifrån utrikesdeklarationens. Deklarationen ger närmast ett intryck av att avspänningsprocessen skulle kunna betraktas som något en gång för alla givet, något konstant. Det som skett under den senaste tiden visar att så inte är fallet. Vad som kommer att vara kvar, det är de båda supermakternas gemensamma intresse att kunna reglera frågor som nära sammanhänger med riskerna för ett totalt kärnvapenkrig. Men under denna höga nivå har vi sannolikt att se fram emot en period av nya spänningstillstånd och konflikter. Och det kommer att få konsekvenser på det militära området. Tecken härpå har vi redan kunnat iaktta.

I USA har de konventionella rustningarna fått större betydelse än tidigare.

Motsvarande tendens har varit känd sedan länge på den sovjetiska sidan.

Och det som sker på det konventionella området motsvaras av förberedelser för en ny, enorm upprustning på det strategiska kärnvapenområdet.

Att det här militära skeendet avspeglar en politisk bedömning av framtidsrisker är nära nog självklart. Tydligen vågar ingen av de båda supermakterna lita på att avspänningspolitiken skall leda till bestående resultat. Och de åtgärder som man just med hänsyn till de här farhågorna vidtar är samtidigt ägnade att urholka avspänningspolitiken som sådan. Det nya skede som vi nu står inför är därför ägnat att inge stor oro.

Herr talman! De positiva företeelser som jag berörde inledningsvis har lett till ett slags pacifiering av förhållandena i Centraleuropa. Konflikterna kring Berlin och den tyska frågan har tonats ner. Motsättningsarnas tyngdpunkter har förflyttats till Europas s. k. flanker. Nordeuropa – till vilket Sverige som bekant hör – har blivit intressantare. Men de mera akuta konfliktriskerna har förskjutits till bältet av stater runt Medelhavet.

Och det är här som avspänningspolitiken kan komma att utsättas för sitt verkliga eldprov. De länder det här är fråga om är säkerhetspolitiskt viktiga. De är inrikespolitiskt labila. De omfattar den iberiska halvön med dess svåra och ännu långt ifrån lösta problem. De omfattar Italien, Balkans klassiska krutdurk – där de närmaste åren kan komma att bjuda

på dramatik – och Cypern. Samt självfallet det område som mer än något annat hotar freden och säkerheten i världen, nämligen Mellanöstern. Här möts Västeuropas säkerhetsintressen, hela västvärldens ekonomiska intressen och Sovjetunionens tydliga ambitioner att utsträcka sitt inflytande i riktning mot Persiska viken och Indiska oceanen. Allt invävt i den nationella motsättning mellan judar och araber, vars nödvändiga lösning för stabiliteten i detta vitala område vi ännu inte ens kan skymta.

Kissingers steg-för-steg-politik har medfört vissa positiva resultat. De sovjetiska bakslagen har varit legio. Men möjligheterna till en långsiktig fredlig lösning har knappast ljusnat. Man skall vara optimist för att våga helt utesluta en ny väpnad urladdning i denna del av världen.

Det finns – när man diskuterar Medelhavsområdet – anledning att peka på den betydelsefulla roll som de västeuropeiska staterna här måste spela. Under de gångna årtiondena har supermakternas närvaro, främst genom USA:s sjätte flotta, ansetts kunna fylla en stabiliserande uppgift. I dag är USA:s trovärdighet och politiska styrka i södra Europa synnerligen begränsad. Samtidigt har både inrikes- och utrikespolitiskt starka kommunistiska krafter ökat osäkerheten i området. Detta ställer större krav än tidigare på Europas demokratier. Det är i första hand på dem som det måste ankomma att skydda och förstärka demokratin i dessa för hela Europas framtida utveckling betydelsefulla länder.

De insatser Västeuropa gjort främst genom EG och EFTA för att stödja den demokratiska utvecklingen i Portugal är ur denna synvinkel utomordentligt tillfredsställande liksom den beredvillighet som på olika håll kommit till uttryck för att stärka en demokratisk utveckling i Spanien samt Europagemenskapens ministerråds strävanden att tillmötesgå Greklands önskemål om en snabb politisk integration med de europeiska demokratierna. Låt mig uttrycka en förhoppning om att EG i Medelhavsområdet skall kunna göra vår världsdel en tjänst i fredens intresse motsvarande den som EG gjorde genom att riva de sekelgamla motsättningarna mellan Frankrike och Tyskland.

Motsättningarna mellan de båda supermaktsblocken har under de senaste åren kommit att omfatta områden som tidigare legat utanför i varje fall den mera påtagliga konkurrensen i närbelägna intressezoner. Jag syftar då främst på vad som skett i södra Afrika och det som håller på att hända i området runt Indiska oceanen.

Utvecklingen i södra Afrika är djupt oroande. Alla i denna kammare är sedan länge förenade i önskemålet om att de vita minoritetsregimerna skall ge vika för styrelser omfattande alla folk i dessa länder. Vi hoppas att den olagliga regimen i Salisbury till sist skall godta en fredlig övergång till majoritetsstyrelse, att Sydafrika skall rätta sig efter säkerhetsrådets upprepade resolutioner i fråga om Namibia och att apartheidsystemet i Sydafrika skall falla på sin egen orimlighet och omänsklighet. I dessa hänseenden står vi enade.

Men vi kan inte underlåta att både beklaga och fördöma det som skett i Angola. Bara några månader av s. k. avkolonialisering har där medfört

mer lidande och fler döda än femton års kolonialkrig mellan portugiser och de tre nationaliströrelserna. Slutet blev att den ena av dessa brutalt slog ner de andra två med hjälp av en kommunistisk expeditionskår, bemannad av Cuba, beväpnad och sannolikt betald av Sovjet. Den politiska uppgörelse som hade träffats sopades åt sidan av utländsk vapenmakt. Det var naturligt – sägs det i dagens regeringsdeklaration – att Sverige "särskilt" vände sig mot att Sydafrika sände trupper till Angola. Ja, det var naturligt, men regeringen anser det uppenbarligen inte lika naturligt att fördöma den massiva kubanska inblandningen. Så mäter man med olika mått.

Från militant kubanskt håll påstås nu att marschen genom Afrika skall fortsättas, och på sovjetiskt håll tycks man vara inställd på att utnyttja det övertag man vunnit. Farhågorna för framtiden är stora.

Att vi alla vänder oss mot de vita minoritetsregimerna i södra Afrika är självklart, men vi får för den skull inte blunda för att förhållandena i många av de svarta majoritetsstyrda staterna i Afrika är minst sagt otillfredsställande. Årtiondet efter det stora avkolonialiseringsskedet har blivit ett decennium av nederlag för demokratiska strävanden bland i stort sett alla Afrikas folk. På de håll där något slags demokratiskt system en gång upprättats – inte sällan av den tidigare kolonialmakten – har det efter kort tid i regel svepts undan av militärregimer, civila diktaturer eller mer eller mindre auktoritära enpartiregimer.

Och det är inte bara i Afrika som demokratin sitter allt trängre. I Latinamerika tar militärjunta efter militärjunta över makten. I Chile och andra liknande länder tycks återgången till det som en gång betraktades som en demokrati vara långt avlägsen. I Indien har Indira Gandhi, stödd av Sovjet, kastat en skugga över demokratins framtid i denna del av världen. Och Nordvietnams marsch genom Indokina efter den amerikanska reträtten har sannerligen inte medfört vare sig demokrati, frihet eller oberoende för folken i denna härjade del av vår värld.

Herr talman! För vårt land gäller det nu liksom tidigare att driva en konsekvent, rakryggad och fast utrikespolitik. Dess uppgift är i första hand att tillvarata vårt eget lands omedelbara intressen. Men den skall också i möjligaste mån bidra till att de värderingar som vi omfattar – demokratins och den individuella frihetens värden – vinner insteg och respekteras av länder som vi kommer i beröring med för att på det sättet bidra till en varaktigt mera fredlig utveckling i hela världen. "Alla folks frihet – hela världens fred", tror jag det brukar heta i en socialdemokratisk paroll, vars djupare innebörd jag helhjärtat ansluter mig till.

Det har sedan länge förelegat enighet mellan de demokratiska partierna om vårt lands utrikes- och säkerhetspolitik. Att så är fallet utgör en styrka, inte minst därför att det klargör för utländska makter att ett regeringsskifte i Sverige inte skulle medföra någon ändring i vårt lands grundläggande utrikespolitik. All spekulationer i motsatt riktning kan därmed kategoriskt avvisas. Vår utrikespolitiska huvudlinje ligger fast,

oberoende av vilket demokratiskt parti eller vilken koalition av demokratiska partier som sitter vid regeringsrodret.

Vi närmar oss nu en valrörelse som säkerligen kommer att bjuda på hårda motsättningar mellan de olika partierna. Med största säkerhet kommer också vissa frågor med anknytning till utrikespolitiken att tas upp. Det kan inte uteslutas att det ena eller andra partiet av taktiska skäl försöker använda utrikespolitiken som inrikespolitiskt tillhygge. Sådant har som bekant skett förut här i vårt land.

Men för att inte vår omvärld skall dra den felaktiga slutsatsen av valrörelsens nödvändiga stridsdamm att där bakom skulle dölja sig några grundläggande meningsmotsättningar vore det önskvärt att vi här i kammaren klargjorde den grundläggande enighet som råder om vår svenska utrikes- och säkerhetspolitiska huvudlinje. En sådan deklARATION är desto angelägnare som höstens val med stor sannolikhet kommer att resultera i ett regimsskifte. För mitt partis räkning är jag beredd att ännu en gång avge en sådan klar deklARATION. Det vore av värde om utrikesministern – som så många gånger tidigare – vore beredd att göra motsvarande på sitt partis vägnar.

En anledning till att jag fäster stor vikt vid en sådan förklaring är *dels* att utrikesministern häromdagen hade lämnat de behagliga gemaken och kristallkronorna i Sofia Albertinas palats bakom sig för att uppbygga de partitrogna i Skåne med vilda spekulationer om vad som skulle inträffa om någon av herrar Fälldin, Ahlmark eller Bohman fick inflytande över utrikespolitiken, *dels* vissa formuleringar i dagens utrikesdeklARATION.

Utrikesministern vet precis lika bra som jag att svensk utrikespolitik inte formas av utrikesministern personligen. För dess detaljutformning dag för dag är hela regeringen kollektivt ansvarig. Dess huvudlinjer läggs fast av Sveriges riksdag. Dess utformning diskuteras löpande i utrikesnämnd och utrikesutskott av företrädare för samtliga demokratiska partier. Så är det fastlagt i vår grundlag, och så skall det också fungera i praktiken. Visst skulle vi i oppositionen ibland önska oss en öppnare och utförligare information av statsministern och utrikesministern om deras kontakter med andra statsledningar, men oberoende härav formas svensk utrikespolitik inte av utrikesministern – och helst inte heller av statsministern – personligen. Den vilar och skall vila på ett betydligt fastare underlag.

Jag vill därmed inte ha sagt att ett byte av regering, och ett byte på utrikesministerposten, inte skulle innebära några som helst förändringar. Vissa framträdanden, ordval och tonfall skulle sannolikt bli anorlunda, och i en eller annan konkret fråga skulle förmodligen bedömningarna skifta. Låt mig – för klarhetens och säkerhetens skull – illustrera vad jag menar.

Man torde t. ex. kunna utgå ifrån att en ny regerings utrikespolitiska företrädare inte kommer att använda ordval, vilka om de nyttjades i denna kammare skulle få talmannens klubba att falla eller om de förekom i ett demonstrationståg skulle behöva föranleda polisingripanden enligt

tydliga nyetablerad praxis. Man lär också kunna utgå ifrån att en ny regering skulle ha det goda omdömet att inte i den officiella utrikesdeklarationen ta in avsnitt som verkar klippta direkt ur något partiprogram. Och när det gäller att kalla en diktatur för en diktatur och en invasion för en invasion skulle nog en ny regering ta mindre hänsyn till statsministerns utländska bekantskapers känslighet än vad nuvarande regering ibland har gjort.

I konkreta frågor skulle man sannolikt kunna utgå ifrån att den typ av svenskt handlande som vi såg exempel på i samband med säkerhetsrådets omröstning i Palestinafrågan inte skulle upprepas. Där förhindrades dock det värsta övertrampet genom ett kraftfullt och enat uppträdande av den demokratiska oppositionen.

Sådana här förändringar kanske vissa personer betraktar som stora. Men de rör inte grundragen i vår utrikespolitik. De rör den färgläggning på ytan som skett under de senaste årens allt tydligare försök att göra svensk utrikespolitik till socialdemokratisk utrikespolitik. Och att det tjockaste spacket behöver slipas bort är tydligen regeringen själv i sina ljusa stunder på det klara med. Jag noterade t. ex. med tillfredsställelse att i den officiella sammanställningen av vårt lands utrikespolitiska uttalanden under föregående år statsministerns mera uppseendeväckande nydaningar i fråga om diplomatiskt språkbruk i all tysthet har redigerats bort.

Det genomgående draget i utrikesministerns Skåneanförande och i vissa formuleringar i den utrikespolitiska deklarationen tycks vara strävan att söka inrikespolitisk strid om utrikespolitiken. Genom överdrifter tycks man vilja provocera fram en debatt som man av någon anledning tydligen anser ligga i det socialdemokratiska partiets intresse. Vi är klart beredda att ta en sådan debatt. Därom råder ingen tvekan. Men i den debatten, herr utrikesminister, kommer vi att sätta trovärdigheten till vårt lands utrikespolitiska handlande på sikt före alla partitaktiska hänsynstaganden – trovärdigheten utåt såväl som inom vårt land.

I sitt Skånetal påstod utrikesministern att ett regimskifte i Sverige skulle bli ett svårt bakslag för Socialistiska internationalen och för den internationella socialismen i allmänhet och att det skulle bli något av en kalldusch för det socialdemokratiska partiets många vänner ute i världen.

Må så vara, men nu förhåller det sig faktiskt så, att det inte är svensk utrikespolitikens uppgift att stödja vare sig Socialistiska internationalen, den internationella socialismens utbredning över världen eller det socialdemokratiska partiets vänner i olika länder – även om jag medger att det ibland kan vara lätt att få uppfattningen att så är fallet. Om några av herr Anderssons utländska vänner fått den här i grunden felaktiga synen på svensk utrikespolitikens syften, då tycker jag att det i allra högsta grad är på tiden att de får den kalldusch som utrikesministern ville bespara dem.

Och en sådan kalldusch borde drabba alla dem som tror att svensk utrikespolitik är ett visst partis utrikespolitik. Svensk utrikespolitik är

hela den svenska nationens utrikespolitik. Och den svenska nationen består som bekant inte – det visar ju bl. a. denna kammars sammanläggning – av enbart socialdemokrater. Kalldusch eller inte kalldusch för herrar Palmes och Anderssons utländska vänner, svensk utrikespolitik är inte det socialdemokratiska partiets privata egendom.

Jag tänker inte gå in på de formuleringar i dagens utrikesdeklaration som jag tycker borde höra hemma i det socialdemokratiska valmanifestet hellre än i en sådan här deklaration. Låt mig bara konstatera att de uttalandena står för svensk socialdemokrati, inte för den svenska nationen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! För drygt 100 år sedan utkom i England en bok, som i dag är så aktuell att man undrar vad mänskligheten ägnat sig åt under det senaste århundradet. Det är en skrift som just nu förnekas i fler länder än någonsin förr och vars idéer förvägras fler människor än någon gång tidigare i historien. Det är John Stuart Mills Om friheten.

Många demokrater har på ett övertygande sätt motiverat varför politisk frihet är en förutsättning för ett gott samhälle. Men ändå tror jag att det andra kapitlet i John Stuart Mills bok – det heter Om tanke- och yttrandefriheten – är det kanske viktigaste uttrycket för liberal ideologi som vi kan finna. Mill skriver där: "Om alla människor utom en enda hyste en åsikt och blott denna enda vore av motsatt mening, skulle mänskligheten lika litet ha rätt att tysta denna enda, som hon, om hon hade makt därtill, skulle ha rätt att tysta ned hela mänskligheten."

I världen i dag är det bara några få hundra miljoner människor som lever i samhällen som tillämpat sig den frihet John Stuart Mill talade om. Den överväldigande majoriteten, nära 3 miljarder människor, lever i stället under olika typer av auktoritära regimer. Aldrig förr i världshistorien har så många människor levt under förtryck som just nu. För hundratals miljoner människor i u-länderna är förtrycket dubbelt. Det kommer både från eländiga levnadsvillkor och från frihetsförkvävande diktatorer och storgodsägare.

De senaste två åren har inneburit några framgångar för demokratin och den nationella självbestämmanderätten. Jag syftar i första hand på de förändringar som ägt rum i Portugal och Grekland och i Portugals tidigare kolonier i Afrika.

Men trots sådana glädjejämn överväger det mörka i bilden. Ett antal länder i Latinamerika – som tidigare präglades av betydande frihet för politiska partier, fackföreningar och tidningar – har i dag förvandlats till militärdiktaturer. Chile är bara en av vidrigheterna. Den härskande juntan vägrar nu att tala om var mer än 2 000 av de politiska fångarna sitter inspärrade. I dagarna väntas summariska militärrättegångar mot en rad av Allendes medarbetare.

I Afrika har flera av de självständiga staterna tagits över av grupper som inte tillåter någon som helst opposition. Människorna i Angola fick inte chansen att själva avgöra sin framtid. Vi vänder oss med skärpa

mot den utländska inblandningen med t. o. m. reguljära trupper från Sydafrika och Cuba. Sydafrikas närvaro har självfallet varit mest allvarlig. Men det är förvånande att inte utrikesministern uttryckligen kritiserar också de kubanska krigsinsatserna.

I Asien är det bara några få länder där regeringarna tvingas leva under kritik från politiska motståndare. Förra sommarens katastrof i Indien är att landets premiärminister tror att *hennes* framtid också är *landets* öde. "Indira är Indien, Indien är Indira", så skallar ropen på det härskande partiets kongress. Så upprätthålls myten att fångelserna måste fyllas med politiska fångar och att tidningsredaktionerna måste fyllas av censorer för att Indien skall överleva.

Att många länder i Indokina och Afrika gjort sig fria från *främmande* förtryck har varit oerhört glädjande. Att många av dem sedan inte kunnat värja sig mot *egna* förtryckare är den stora tragiken.

På 1930-talet talade man om demokratins seger och kris. Med Tysklands nederlag i första världskriget föll de gamla regimerna, och demokratin fick sitt genombrott i ett stort antal länder. 15 år senare hade fascism, nazism och kommunism tagit över många av de nationerna. Efter demokratins seger följde demokratins kris.

Kanske står vi i dag i en liknande situation. Befrielsen av Europa från nazismen ledde bara till att *halva* Europa fick demokrati. Andra halvan fick kommunistiskt förtryck. Avvecklingen av kolonialväldena betydde inte alltid att de nya regeringarna blev mer liberala eller att den ekonomiska imperialismen från omvärlden fick sitt slut. Förenta staternas historiska insats i motståndet mot nazism och kommunism i Europa har inte hindrat USA att liera sig med korrumperade juntor på flera håll i världen. Förenta nationernas bildande har inte lett vare sig till särskilt mycket av social solidaritet med de fattiga i världen eller till politisk solidaritet med de förtryckta.

Och i FN har man nu diskuterat det otroliga: Skall den nation som FN en gång bildade, Israel, uteslutas ur FN eller hindras att delta i dess arbete? Låt mig citera Per Wästberg: "Anti-semitismen, insmord i olja, har på nytt blivit salongsfähiq."

Det är bittert att säga det: Vi kan inte säkert veta om demokratin kommer att finnas i världen vid nästa sekelskifte, om 25 år. Folkstyrelserna har visat sig vara så känsliga för kriser och ekonomisk utpressning att demokratin fortfarande framstår som ett osäkert historiskt experiment. Den samhällsform, som vi vant oss vid att betrakta som självklar i vårt eget land och som naturlig målsättning för många andra länder, är ett privilegium för en liten minoritet. Den politiska friheten ses av många som en lyx för mänsklighetens överklass.

Det betyder inte alls att demokratin är dömd till undergång eller att man underskattar den sprängkraft i slutna samhällen som idén om friheten ofta utgör. Men insikten om farorna för demokratin är nödvändig om vi skall förstå att demokratin ständigt måste vinnas på nytt i varje land och i varje generation. Den är inte en gång för alla given. Den

måste försvaras mot angrepp och likgiltighet.

Och av demokratierna bör vi fordra att de stärker och inte försvagar skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna, t. ex. i grundlagen. Därför känner vi oro över den nya lagstiftning i Västtyskland, som kan medge godtyckliga ingripanden mot medborgare som framför kritiska synpunkter i öppen debatt.

Det finns en missuppfattning om frihet. Den är att medborgerliga rättigheter mest är formaliteter, viktiga ibland och för ett fåtal men inte avgörande för den stora massan av människor. Det centrala är, säger man, den ekonomiska utvecklingen eller graden av förstatliganden eller utjämningen mellan olika grupper inom folket. Men friheten är inte central – det är *i vems intresse* man utnyttjar friheten som bestämmer vår syn på den.

Tanken att friheten är en oviktig formalitet blir en filosofi för minoriteter som vägrar godta att de inte har folket bakom sig. De kräver att ändå få sätta sin stämpel på samhället också om det måste ske till priset av politisk terror och tusentals politiska fångar. Och när de bekämpar sina motståndare mera med polis än med polemik, så gör de det alltid i folkets namn, låtsas alltid att de företräder nationens "verkliga" vilja, förhäver sig ständigt i tron att framtidens krav ger dem en historisk rätt att i dag nonchalera andras meningar.

Så är det i Sovjet och i Östeuropa. Fria val är otänkbara, då skulle regimen i Kreml troligen röstas bort. Och regimen i Kreml är en garanti för en marxistisk-leninistisk politik, och den är viktigare än formaliteter som demokratis frihetsbegrepp. Då får motståndarna finna sig i att bli tystade och trakasserade. I folkets namn fängslar man dem som inget mer begär än att i fri debatt få vända sig till folket.

I Helsingfors undertecknade de sovjetiska ledarna i somras slutdokumentet från den europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen. Man förband sig där att "respektera mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, däri inbegripet tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet, för alla utan åtskillnad med hänsyn till ras, kön, språk eller religion". Man lovade i det här dokumentet att "i positiv och humanitär anda behandla ansökningar från personer som önskar återförenas med medlemmar av sina familjer".

Men mellan orden i Helsingfors och verkligheten i Östeuropa går en djup klyfta.

"Respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter", säger sovjetregimen i Helsingfors – och åker sedan hem och hotar fem ester med dödsstraff för att de vädjat till Förenta nationerna om skydd för de mänskliga rättigheterna i sitt hemland.

"Religionsfrihet", säger sovjetregimen i Helsingfors – och fortsätter sedan förtrycket av judar och kristna.

"I positiv och humanitär anda behandla ansökningar från personer som önskar återförenas med medlemmar av sina familjer", säger sovjetregimen i Helsingfors – och förvägrar sedan familjer att förenas, vilket

vi i Sverige fått en tragisk påminnelse om genom fallet Agapov.

Sveriges statsminister skall nu besöka Sovjetunionen. Om Olof Palme i Moskva talar klartext om frihet, rätt och humanitet, har han så gott som hela svenska folket bakom sig.

Påståendet om friheten som en formalitet är också farligt. I samma ögonblick som man nedvärderar den politiska friheten, religionsfriheten, yttrandefriheten, tryckfriheten och friheten att organisera sig öppnar man ett fönster åt terror och tortyr, åt rättslöshet och politiska rättegångar, åt arbetsläger och systematisk diskriminering av oliktankande. För om friheten inte är så viktig, är det inte heller så viktigt när man gör våld på den. Om folkviljan inte får höras och prövas, kan man gott spärra in dem som vädjar till den. Ty godtar man inte friheten, måste man också förtrycka dem som kräver frihet.

Så har det gått i nästan alla länder där man börjat säga att friheten är rätt oviktig. Det har startat med blygsamma begränsningar av yttrandefriheten, det har fortsatt med trakasserier av opponenter, det har fullföljts i diktatur, och det har ofta slutat i polisstat och tusentals arresteringar. Så har det gått med militärregimer och klerikala fåvälden, med korrumpade enpartistater och fascistliknande juntor. De har börjat med att proklamera höga ideal, de har slutat med att förnedra samma ideal. De har startat sin agitation med att kräva rättvisa åt folket. De har till slut inte känt sig säkra förrän en del av folket satts bakom galler och resten skrämmts till lydnad.

Därför skall vi fördöma dem som förtrycker andra människor och söka belysa hur totalitära samhällen av olika slag fungerar. Då går det inte att med bevarad heder storma mot förtryck i ett land och försvara förtryck i ett annat. Kräver vi frihet för judarna, de inspärrade kristna, de politiska fångarna i Sovjet, begär vi också samma rätt för de förföljda i Spanien, Brasilien och Syrien. Föraktar vi regeringen i Pretoria i Sydafrika skall vi också fördöma härskarna i Moskva. Jag känner ingen respekt för dem som *alltid* talar om juntans terror i Chile men *aldrig* har ett ord att säga om terrorn i Östtyskland. Jag kan på motsatt sätt inte förstå dem som nu fördömer den omänskliga folkomflyttningen i Cambodja, men aldrig protesterade när Nixon för några år sedan lade ut sina bombmattor över samma land. Friheten är en och odelbar, den är en rätt som varje människa på vår jord kan kräva av sitt land.

För oss liberaler är det lika självklart att fördöma förtryck såväl i öst som i väst, där det förekommer. Den ideologiska färgen på förtryckarna intresserar oss inte mycket – att människor pinas och berövas sin värdighet och sin frihet är avgörande. Det var för oss lika självklart tidigare att kritisera den fascistliknande juntan i Portugal som det i dag är att kritisera de militärer och kommunister som vill införa en ny junta i samma land. Att kräva frihet för de politiska fångarna i Sydafrika är lika naturligt som att kräva frihet för fängslade fackföreningsledare på Cuba.

Knappast någon diskriminering är så systematisk som den i Sydafrika.

4 miljoner vita anser sig i kraft av sin hudfärg ha oinskränkt rätt att förtrycka 20 miljoner landsmän. Rasåtskillnadspolitikerna – apartheid – tränger in i varje del av afrikanernas liv. Alla medborgare tvingas registrera sig enligt sin ras. Den avgör var deras barn skall få gå i skola, vilka sjukhus de får vårdas i, vilka bussar de får åka med osv.

Afrikaner som saknar arbete har inte rätt att bo i städerna, utan tvingas bo i särskilda reservat. Det är förbjudet för de afrikaner som får arbeten i de vitas städer att ta familjen med sig. Den svarte chauffören, anställd vid ett hotell i Johannesburg, har tid och råd att se sin trebarnsfamilj, 80 mil avlägsen, en eller två gånger per år. 1 500 000 afrikaner är i dag gästarbetare i sitt eget land. Deras familjer splittras, barnen får inte se sin far eller sin mor under mycket långa tider.

I varje tätort är olika områden avsatta för olika raser. En afrikan får besöka ett "vitt" område under högst 72 timmar.

De senaste tio åren har över 6 miljoner svarta arresterats för "brott" som ingen vit har möjlighet att begå. Det finns en lag för varje tillfälle i afrikanens dagliga liv, vilka parkbänkar han eller hon får använda, vilka biografen han får gå på, vilka postkontor eller vilken tvättinrättning han får använda, vilka badstränder han får utnyttja.

De vita har betydligt högre lön än resten av befolkningen. Inom den viktiga gruvindustrin har de vita i genomsnitt 14 gånger högre lön än de svarta. De svartas löner har höjts en del under senare år, det är sant. Men från mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet har lönegapet mellan vita och svarta inom tillverkningsindustrin fördubblats.

De vita utgör en sjättedel av befolkningen, men fyra sjättedelar av kostnaderna för utbildning går till de vitas barn. Vitas barn är ålagda skolplikt i åldersgrupperna sju till sexton år. Icke-vita ungdomar har däremot ingen skyldighet utan i bästa fall möjlighet att studera.

Samtidigt som de vita i Sydafrika njuter av välfärd dör uppåt hälften av de svartas barn på landsbygden före fem års ålder, genom fattigdom och brist på vård. En överväldigande majoritet av den icke-vita befolkningen i dagens Sydafrika lever precis på den svältgräns som räknats fram av s. k. vetenskapliga institut i Sydafrika.

Det har sagts att detta skändliga apartheidsystem skulle vara på väg att luckras upp. Ingenting är mer felaktigt. Det finns exempel på att man tagit bort några uttryck för rasåtskillnaden. En del parksoffor som tidigare förbehölls vita har t. ex. upplåtits också för icke-vita.

Men samtidigt vidmakthålls och skärps det stora förtrycket. Bara vita har rösträtt. Ett tjugotal lagar och enskilda lagrum finns till förfogande för att kuva en alltför frispråkig press. De används med allt större hårdhet. Radion agiterar dag efter dag för rasåtskillnad.

Diskrimineringen och uppdelningen i vita och svarta områden utsträcks också till Namibia, trots att FN förklarar att Sydafrikas närvaro i Namibia är olaglig. Enligt den sydafrikanska regeringen får alla politiska grupper i Namibia fritt verka för konstitutionella förändringar och delta i politisk verksamhet. Men enligt alla tillgängliga rapporter möts varje opinions-

yttring som inte passar in i det sydafrikanska mönstret med åtgärder som varierar från mötesförbud till fängelsestraff. Det är nu hög tid att FN sätter större kraft bakom sina ord i Namibiafrågan, bl. a. genom beslut om obligatoriskt stopp för vapenhandel med Sydafrika. Det är bra att Sverige här driver på i FN:s säkerhetsråd.

Raspolitiken i Sydafrika liksom i Rhodesia är ett grovt hån mot människorätten. Medan det finns hopp om att södra Afrika i övrigt snart skall bli fritt från kolonialism är Sydafrika en förtryckets bastion. Men vi får inte förtrötta att bekämpa rasistregimen på alla de vägar vi kan finna.

Då får inte heller de svenska företagen undvika en hårdhänt granskning av sin verksamhet i Sydafrika. De måste ställas inför krav som säger att alla människor har lika värde oavsett hudfärg och har samma rätt till frihet. För drygt ett år sedan begärde jag i en motion ett riksdagsuttalande mot investeringar i Sydafrika. Jag vill till fullo instämma i regeringens nya uppmaning till svenska företag att avstå från investeringar i Sydafrika.

Misären i många delar av världen är ofta frihetens största fiende. På ett sätt har det varit de rika ländernas största svek mot demokratin att de så lätt har funnit sig i andras fattigdom.

I förra veckan presenterade Världsbanken nya siffror om hur välfärden på jorden är fördelad. Ännu en gång har vi fått reda på att klyftan mellan rika och fattiga håller på att vidgas. Det är mot den här bakgrunden vi måste se u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning.

Sverige har anslutit sig till de synpunkterna. Det är bra. Det är mycket saken gäller: bättre villkor för u-ländernas export, överföring av teknik, internationella regler för multinationella företags uppträdande i u-länderna och inte minst mer av bistånd till de u-länder som är fattigast och som drabbats särskilt hårt av oljeprishöjningarna.

Om Sverige skall leva upp till de krav som den nya världsordningen ställer innebär det vissa "upppoffringar" för oss. Högre bistånd måste betalas över skattsedeln. Att köpa mer varor från u-länderna kan innebära vissa omställningsproblem för vissa delar av det svenska näringslivet.

Men vilket är alternativet? Blir det över huvud taget uthärdligt att leva i en värld där fler och fler hundra miljoner människor håller på att duka under av svält, medan andra befäster sitt överflöd?

För folkpartiet – med sin starka förankring i de kristna samfund som i årtionden bedrivit praktiskt u-landsarbete – har det varit självklart att ständigt påminna om att vår solidaritet inte får göra halt vid nationsgränsen. Och jag är övertygad om att man i framtiden kommer att betrakta 1970-talets politiker som oerhört kortsynta, om vi inte nu gör allt för att bryta utvecklingen mot ständigt växande klyftor mellan rika och fattiga i världen.

Det här handlar också om vår egen och våra barns framtid. Vad händer om orättvisorna år efter år fördjupas i stället för att minskas? Vad händer om nationerna fortsätter, som hittills, att satsa 20 gånger mer varje år

på militära ansträngningar än på u-landsbistånd? Jo, vi får en värld ännu mer än i dag av oro och kriser och av lokala krig som kan sprida sig till stormaktskonflikter.

Och hela tiden vilar hotet av ett kärnvapenkrig över oss. Det är förfärande att material och teknik som kan användas för att tillverka kärnvapen nu sprids till allt fler länder. Det råder politisk enighet i Sverige om vår neutralitetspolitik – jag kan helt instämma i vad herr Fäldin sade. Regeringen har helhjärtat stöd i ansträngningarna att genom internationella överenskommelser minska riskerna för kärnvapenspridning och få stopp på kapprustningen.

I går fick vi tragiska nyheter från Mellersta Östern. I Galiléen i Israel drabbade arabiska demonstranter samman med israelisk polis. Flera människor dödades och sårades i upploppen. Ännu är det omöjligt att få en klar bild av vad som hänt. Men *om* myndigheterna visat den brutalitet som några av rapporterna talat om, finns en särskild anledning till kritik just från oss som är Israels vänner i Sverige. Liksom många israeler själva ställer vi särskilt höga krav på den judiska staten, som så ofta har varit föredöme för progressiva demokrater. Händelserna i Galiléen är en tragedi för dem som drabbats och en olycka för Israel.

De är framför allt en följd av konflikten i Mellersta Östern. Enligt folkpartiets mening är det två krav som måste resas för att en fredlig lösning skall kunna uppnås och bli varaktig:

1. Israel har samma rätt att existera som alla andra länder i världen och alla andra medlemmar av Förenta nationerna. Varje stat och organisation som kräver att Israel skall försvinna som judisk nation måste kritiseras i den offentliga debatten. Vi får aldrig svika Israels rätt att leva oavsett hur mycket pengar och olja som Israels fiender förfogar över.

2. Palestinierna har rätt till en egen stat eller del av en stat i någon sorts federation. Men den palestinska staten skall ligga vid sidan av Israel och leva i fred med Israel. Den skall inte ligga på ruinerna av Israel eller bli en militärbas riktad mot Israel.

Israel har rätt att leva – det betonar utrikesministern i dag. Men det räcker inte att då och då slå fast den saken samtidigt som man ibland låter bli att dra rimliga slutsatser av den. I 28 år har det varit arabstaternas, eller nästan alla arabstaters, mål att Israel skall utplånas som judisk stat.

Den politiken måste den svenska regeringen i olika sammanhang ta avstånd från. I stället har man gjort en rad gemensamma uttalanden tillsammans med några av de mest militanta arabstaterna, t. ex. Libyen och Algeriet. I de kommunikéerna talas det om "det palestinska folkets legitima rättigheter". Med de orden menar arabstaterna att Israel skall utplånas som judisk stat; Sverige har självfallet en helt annan tolkning. Men ingen enda gång har regeringen begärt att "det israeliska folkets legitima rättigheter" skall slås fast i de här uttalandena. Det är över huvud taget inte rimligt att Sverige gör gemensamma kommunikéer om konflikten i Mellersta Östern med Israels mest fanatiska fiender.

Och vill man skydda Israels rätt att existera skall man självfallet aldrig stärka dem som menar att Israels utplåning är en förutsättning för en lösning av konflikten. Utrikesministern säger i dag att PLO är palestinierernas "mest auktoritativa talesman". Det vet man inte mycket om. Palestinierna själva är som vanligt inte tillfrågade. Tragedin för palestiniererna har under hela 1900-talet varit att extremisterna begärt att få föra deras talan. Alltför ofta har de fått omvärldens erkännande att göra det.

Att stärka PLO är att motverka de palestinier som önskar fred med Israel och vill leva sida vid sida med Israel. Vill man ge dem en chans skall man inte i FN-omröstningar och på annat sätt stödja en organisation som systematiskt går in för krig mot Israel. PLO:s program är känt. Palestina skall bli arabiskt. Sionismen är olaglig och rasistisk. Terrorn är kärnan i befrielsekriget. Bara de judar som fanns i Mellersta Östern före 1917 skall få bli medborgare i det nya Palestina. Det är innebörden av några paragrafer i PLO:s program.

Det är beklagligt att utrikesministern inte heller i dag uttryckligt och med kraft tar avstånd från PLO:s program och uttalanden. Självfallet har regeringen andra åsikter än PLO. Jag antyder inte ett ögonblick att man delar PLO:s åsikter, men fördöm då dess program öppet och entydigt! Det är särskilt angeläget, eftersom Sverige med sin röst i FN gett PLO ökade propagandamöjligheter.

Utrikesministern har tidigare sagt att PLO:s deltagande i FN skulle "underlätta en fredlig lösning av Mellanösternkonflikten". Jag mötte PLO:s "utrikesminister" Kaddoumi här i riksdagshuset häromveckan. Kaddoumi har sagt att "detta sionistiska getto Israel måste förstöras". Det är Kaddoumi som brukar företräda PLO i FN:s säkerhetsråd. Hur kan stöd till en sådan man "underlätta en fredlig lösning"?

Jag frågade Kaddoumi om han kunde tänka sig en judisk stat *vid sidan av* en palestinsk nation. Det var inte tänkbart, menade han. Jag bad honom tolka den paragraf som säger att bara judar som kom *före* 1917 skall få bli medborgare i Palestina. Vad skall hända med de över 90 % av judarna i Israel som kom *efter* 1917?

Jo, de skulle "erbjudas" att återvända till de länder de kom ifrån! 600 000 judar skulle sändas tillbaka till arabstaterna, t. ex. Irak, där de få återstående judarna nu lever i skräck och diskriminering. Ett par hundra tusen till Sovjetunionen, som nu bedriver en systematisk antisemitisk hets. Ännu fler till de områden i Europa, där de nazistiska dödslägren en gång låg, tillbaka till t. ex. Polen, som drivit ut merparten av sina judar. Det var, enligt Kaddoumi, PLO:s "erbjudande" till judarna i Israel. Hur kan stöd till en sådan organisation "positivt inverka på förhandlingsarbetet"?

Skall vi bidra till en fredlig lösning måste vi stimulera de palestinier som inget hellre önskar än att leva i fred med Israel i ett eget land. Och de tragiska rapporterna från Galiléen nu visar än en gång hur viktigt det är att det äntligen blir fred mellan judar och araber i Mellersta Östern.

Det finns i dag 20 arabiska stater; det finns *en* judisk stat. Arabländerna har 120 miljoner invånare; Israel har 3 miljoner. Arabvärlden från Atlanten till Indiska oceanen rymmer 11 miljoner kvadratkilometer; Israels territorium är knappt en femtedels procent av den ytan.

Trots det får vi år efter år veta i arabisk propaganda att denna lilla judiska nation måste försvinna. Den påstås vara ett hot mot arabvärldens stolthet och utveckling. Men tanken att Israel skulle gå under måste för oss demokrater kännas outhärdlig. Att så inte sker bör vara ett särskilt ansvar för de länder som en gång i FN beslöt att en judisk nation skulle bildas i Palestina. Också därför måste vi i fortsättningen stödja de krafter som verkar för *fred* i Mellersta Östern och inte stimulera dem som önskar krig.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

— — —

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Fälldin, som började debatten här i kammaren, underströk enigheten mellan partierna i fråga om huvuddragen av den svenska utrikespolitiken, och han ville för sin del inte ta upp till diskussion de olika uppfattningar – nyanser kallade han dem – som ibland kan förekomma mellan partierna. Han ställde dock några frågor till mig som jag skall försöka besvara.

Den första frågan gäller det s. k. hemlighetsmakeriet kring de nya riktlinjerna för kontrollen över export av kärnenergimaterial. Vi är väl ganska eniga om att det hade varit bättre om det funnits och kunde bli öppna riktlinjer, men låt mig förklara varför det inte är så. Det är i och för sig inte något mystiskt eller något smussel i den här frågan, utan det förhåller sig helt enkelt så att de stormakter som det är fråga om har beslutat tillämpa dessa riktlinjer, som vi också har kunnat acceptera. De har inte velat i detalj föra ut innehållet till offentligheten. Vi måste finna oss i detta. Sakinnehållet i riktlinjerna innebär att vi får en strängare praxis än vad som f. n. gäller internationellt vid export av kärnenergimaterial. Den kanske viktigaste förändringen är att också överföringen av kunskap och teknologi på området skall kontrolleras vid export.

Jag skall tillägga att den omständigheten att vi accepterat dessa riktlinjer inte innebär att vi inte kan gå längre och, om vi så vill, uppställa ännu strängare villkor vid export än de som riktlinjerna innebär. Det är en fråga som vi håller på att överväga. Vi kommer också – det vill jag tillägga med anledning av ett annat krav som vi har diskuterat tidigare här i kammaren – att fortsätta vårt internationella arbete för att få till stånd överenskommelser om s. k. heltäckande kontroll i importörsländer,

även sådana som står utanför NPT, så att all kärnenärgiverksamhet i landet i fråga blir övervakad.

En annan fråga som herr Fälldin och även övriga talare tog upp var utrikesdeklarationens innehåll beträffande Angola. Man sade att i deklarationen nämns endast Sydafrikas stridskrafter i Angola medan de kubanska glöms bort. Jag har i tidigare diskussioner här i kammaren bestämt tagit avstånd från den kubanska interventionen, som vi har kallat det, i Angola och vad utrikesdeklarationen i dag talar om är ju mera det förflutna. Det är alldeles riktigt att det med hjälp av Sovjetunionen och England har kommit till en överenskommelse mellan bl. a. Angola och Sydafrika som innebär att de sydafrikanska trupperna dragits tillbaka. Självfallet kvarstår vår kritik mot den utländska inblandning som bl. a. bestod i kubanska styrkor, som dock sattes in först sedan sydafrikanska styrkor oinbjudna befann sig i landet. Dr Neto och hans regering i Luanda ville inte ha dem där utan ville ha hjälp av kubanerna. Det var först när reguljära sydafrikanska förband satts in som kubanska militärt organiserade förband anlände.

Herr Bohman hade mycket att säga. På en tiominutersreplik hinner man tyvärr inte ta upp de många problem som han förde in i diskussionen. Det hade varit intressant om vi haft tid att diskutera avspänningspolitikens förändring, som jag också påpekade i utrikesdeklarationen. Men jag skall stanna vid en annan sak i stället.

Herr Bohman sade i slutet av sitt anförande att jag försöker ta upp – han åberopade mitt tal i söndags inför Skånes socialdemokratiska partidistrikt – en inrikespolitisk strid om utrikespolitiken. Han menade att jag i stället borde vara angelägen om att markera den enighet som råder mellan partierna. Ja, herr Bohman, vi är mycket angelägna om enighet kring huvuddragen i utrikespolitiken. I fråga om neutralitetspolitiken har jag inte tagit upp någon diskussion med herr Bohman eller någon annan. Det är en styrka för vårt land att vi har denna enighet. Men enigheten omfattar, som herr Bohman själv sade, inte alla delar av den svenska utrikespolitiken. Ett faktum är ju att moderaterna avskiljt sig från övriga partier i en lång rad av utrikespolitiska frågor under senare år. Jag kan nämna sådana frågor som vi har diskuterat livligt här i kammaren under de senaste tio åren. Vi kan t. ex. ta EG-anlutningen där vi hade en hård strid med framför allt moderaterna. Eller vi kan ta frågan om Vietnam och Chile, där moderaterna ställde sig utanför de andra partiernas opinionsbildning mot krigföringen i Vietnam och mot militärjuntan i Chile. Eller vi kan ta den sista händelsen, när herr Gösta Bohman omedelbart efter ett utrikesnämndssammanträde gick ut och liksom protesterade mot att vi erkände MPLA vid den tidpunkt som vi gjorde. Det har varit många sådana här diskussioner, och visst företräder moderaterna i dessa frågor en något annorlunda uppfattning än övriga partier här i kammaren.

Herr Bohman får ursäkta, men när jag säger att herr Palme ute i världen har blivit något av en symbol för den internationella solidariteten, så

är detta bara ett faktum som jag har tagit fasta på. Därför är det inte heller märkvärdigt om jag säger att en eventuell förändring av den svenska regeringen efter stundande val, innebärande att herr Bohman kom i stället för herr Palme, skulle för denna del av världen bli något av en kalldusch eftersom herr Bohman genom sin politik och genom sitt ställningstagande i en mängd frågor ingalunda har skaffat sig den positionen. Och att sedan också socialdemokratiska partier på andra håll skulle känna det som en kalldusch är väl inte så märkvärdigt med tanke på den stabilitet som svensk socialdemokrati anses ha efter att ha suttit vid makten i snart 45 år. Därmed anses den representera stabiliteten inom den socialistiska internationalen.

Tyvärr hinner jag nu under denna replik inte gå in på herr Ahlmarks anförande, framför allt när han talade om Mellersta Östern, men till det skall jag återkomma i min nästa replik.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är värdefullt att utrikesministern säger sig vilja verka för att innehållet i de nya riktlinjerna för kontroll över försäljning av kärnkraftvaror skall bli offentligt. Som jag sade i mitt huvudanförande vet jag att det kan inte Sverige ensidigt göra. Om jag förstod rätt är sakinnehållet att man skall försöka åstadkomma en strängare kontroll än den som IAEA i dag kan utöva, och att den kontrollen också skall avse kunskap och teknologi vid export.

Låt mig då ta det exemplet, eftersom det har figurerat i debatten, att om vi här i Sverige skulle behöva skaffa oss anriknings- och upp-
arbetsanläggningar – jag är motståndare till det, men om utvecklingen skulle bli sådan därför att en majoritet beslutar det – så måste vi skaffa oss kunskaperna därom utifrån. Och om kontrollen då skall utövas av säljarlandet uppfattar jag det som ganska äventyrligt från svensk synpunkt, eftersom en enda stat då skulle få en exklusiv möjlighet till kontroll av för svensk säkerhetspolitik vitala delar.

Det är mot den bakgrunden som det är värdefullt att få klarlagt om den internationella kontroll som nu utövas av det internationella organet skulle kunna ersättas med något slags bilateral kontroll. Från säkerhets-synpunkt är det viktigt att få veta vad som sägs därom i de nya riktlinjerna.

Vad angår situationen i Angola är utrikesministerns beskrivning riktig, och det är bra att regeringen i dag också gör detta tillägg när det gäller Cubas roll i Angola. Jag anser det mycket viktigt att verkligen slå fast att Cuba lika litet som något annat land har rätt att med vapen gå in i andra länder. Den principen måste hävdas av flera skäl, bl. a. det att all erfarenhet har lärt oss att intervention i ett land lätt leder till att också ett annat land finner anledning att göra detsamma. Man kan då få en spiral av händelser som medför ständig upptrappning av stridigheterna. Om staterna inte avhåller sig från att gå in med vapen i hand i andra länder, så kan det kanske utveckla sig till en stor världskonflikt.

Det är bl. a. från den synpunkten så viktigt att brännmärka även Cubas uppträdande, alldeles oavsett om kubanerna kom dit efter det att sydafrikanerna redan hade trängt in i Angola.

Vad sedan gäller meningsutbytet mellan herr Bohman och utrikesministern vill jag än en gång slå fast, att den svenska neutralitetspolitiken är och förblir den fasta grunden för vårt utrikespolitiska agerande. Vår neutralitetspolitik väcker tilltro och respekt inom och utom landet, och den är ett viktigt bidrag till fred och stabilitet i Europa och den övriga världen. Neutralitetspolitiken har givit vårt land stora möjligheter att aktivt medverka i arbetet på att trygga en varaktig avspänning och fred, och den har varit och är en god utgångspunkt i arbetet för internationell solidaritet och global jämlikhet.

För att inga missförstånd skall råda finner jag också anledning att understryka en annan sak. Om valet i höst skulle resultera i en ny regering, så gäller för centerns del att den nya regeringen – som skall verka på mittenpolitikens grund – kommer att fullfölja den neutralitetspolitik som vårt land med framgång har drivit under hela efterkrigstiden. Om den saken kan ingen som helst diskussion få råda. Med det förflutna centern har i svensk utrikespolitik vågar jag försäkra på mitt partis vägnar att vi skall se till att så kommer att förbli också efter valet, om det skulle resultera i en ny regering.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag mera parentetiskt säga att även jag beklagar att vi inte har tid att diskutera avspänningspolitikens nya innebörd. Det hade varit önskvärt att göra det med hänsyn till att jag tycker att regeringsdeklarationen inte tillräckligt har markerat att det här har skett något nytt.

Sedan noterar jag med mycket stor tillfredsställelse att utrikesministern så bestämt deklarerade att vi alla är fullt ense om huvuddragen i den svenska utrikes- och neutralitetspolitiken, ett konstaterande som ännu hårdare underströks av herr Fälldin. Jag tycker att det inte kan sägas för ofta här i kammaren. De åsiktsskillnader som i vissa hänseenden föreligger gäller, som jag sade i mitt förra anförande, sättet att uttrycka sig, sättet att framtona, och vissa andra markeringar där jag inte kan ansluta mig till regeringens presentation av svensk utrikespolitik. Jag exemplifierade detta i mitt förra anförande.

Jag vill också tillägga att regeringen borde ha mätt med samma mått då det gäller den utländska inblandningen i Angola. Det har regeringen inte gjort trots de förtydliganden som utrikesministern kom med nyss.

Men när utrikesministern ville markera några andra skillnader trampade utrikesministern fel. I EG-frågan höll vi moderater på den uppfattning som regeringen själv drev, att man vid förhandlingar skulle pröva huruvida det fanns förutsättningar för ett inträde i gemenskapen med bibehållen utrikespolitik. Det borde Sven Andersson minnas även om han inte var utrikesminister den gången.

I Chilefrågan har våra kategoriska fördömanden varit tillräckligt tydliga. Där gällde diskussionen huruvida utrikespolitiska manifestationer skulle ske här i riksdagen, som i dag, eller på annat sätt, ute på gator och torg, utan det ansvar och utan den tyngd som gemensamma manifestationer i riksdagen ger. Jag tycker inte att det exemplet var särskilt väl valt.

Det finns anledning att stryka under att den senaste gången som riksdagen markerade huvuddragen i den svenska utrikespolitiken var 1973. Det var, som utrikesministern säkert minns, med anledning av en moderat motion, där vi hade sammanfattat våra synpunkter på svensk alliansfri utrikespolitik. De demokratiska partierna – hur det var med kommunisterna minns jag inte – ställde sig enhälligt bakom det uttalande som utrikesutskottet gjorde i den frågan. Liknande deklARATIONER har gjorts 1956, 1968 och 1969.

Min kritik mot utrikesministern gällde framför allt hans anförande nere i Skåne, där den svenska utrikespolitiken görs till något slags socialdemokratisk utrikespolitik och där det varnas för de förändringar som kommer att inträda både när det gäller den internationella solidariteten och den svenska utrikespolitiken för den händelse det skulle bli en ny regering. Nu har utrikesministern i varje fall indirekt tagit avstånd från sina egna uttalanden, och det tycker jag är utomordentligt värdefullt.

Dessutom är det förmätet, tycker jag, även för ett regeringsparti att för egen del så att säga inmuta begreppet internationell solidaritet. Det innebär ju att man menar att andra partier inte är lika engagerade i de internationella solidaritetssträvandena som det parti som just nu har makten och att man sätter likhetstecken mellan svensk utrikespolitik och socialdemokratisk utrikespolitik.

Hela talet var inriktat på att skrämja åhörarna för vad som skulle inträffa för den händelse det blev en borgerlig regering. Jag tycker att utrikesministern nu har tagit avstånd från uttalandena där nere, och det anser jag, som sagt, vara värdefullt.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! I herr Fälldins deklARATION om grunderna för en ny regerings utrikespolitik kan jag helt instämma. Jag gläder mig också åt att utrikesministern klart slog fast att det är en styrka för vårt land att det råder så bred enighet om neutralitetspolitiken. Den kan visa sig avgörande för vår egen fred, för stabiliteten i Europa och också för vår förmåga att få gehör för flera av våra synpunkter i internationella konflikter.

Det är på en punkt – som utrikesministern återkommer till – som jag i dag har riktat kritik mot regeringen. Det gäller vår syn på konflikten i Mellersta Östern. Där är det två krav som måste ställas för att det skall kunna bli en varaktig fred i detta område.

Det första kravet är Israels rätt att existera. Landet har samma rätt att leva som varje annan medlem av Förenta nationerna, samma rätt

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

att finnas till som t. ex. Sverige, England eller Sovjetunionen.

Det andra kravet är palestiniernas rätt till en egen stat eller del av en stat vid sidan av Israel och i fred med Israel.

Vi i folkpartiet menar att man motverkar båda dessa krav om man ger sitt stöd till PLO. PLO:s uppfattning är ju att konflikten i Mellersta Östern bara kan få en krigisk lösning. Organisationen vägrar godta en judisk stat i området.

PLO:s program är alldeles klart. Om det har vi diskuterat tidigare här i kammaren. Palestina är en del av den arabiska nationen, så sägs det i den första paragrafen. Palestina skall ha samma gränser som under den engelska mandattiden, dvs. det finns ingen plats för Israel – det är § 2. Bara judar som kom till landet *före* 1917 skall få stanna kvar – det är § 6. Bara väpnad kamp kan befria Palestina – § 9. En annan paragraf i PLO:s program säger att sionismen är olaglig. Det heter också i detta program att terror är kärnan i befrielsekriget.

Det är alltså PLO:s program. Jag uppmanar utrikesministern att klart, tydligt och uttryckligt fördöma detta program. Det är grundvalen för PLO:s arbete. Särskilt om man ger PLO det stöd som den svenska regeringen har gjort i FN, finns det en speciell anledning för den svenska regeringen att uttryckligt ta avstånd från detta program, som naturligtvis utrikesministern djupt ogillar. Men säg det då öppet och tydligt nu här i riksdagen!

Jag tycker att det har skett en beklaglig omsvängning av den svenska regeringens hållning till Israel. Man kan jämföra t. ex. statsminister Erlanders intensiva ord av solidaritet med Israel mitt under sexdagarskriget 1967 med statsminister Palmes totala tystnad under oktoberkriget 1973, i de dagar då Israel var så nära att gå under. Jag menar att om vi verkligen vill arbeta för en fredlig lösning, måste vi hela tiden slå fast att man icke kan lösa upp denna konflikt genom t. ex. den typ av överraskningsangrepp över Israels gränser som Syrien och Egypten gjorde i oktober 1973.

Då kan man inte heller göra gemensamma uttalanden, som Sverige har gjort med några av de mest militanta arabstaterna som Libyen och Algeriet. Där talar man om "det palestinska folkets legitima rättigheter". Det är bra – de har rätt till en stat eller del av en stat. Men Libyen och Algeriet menar med de orden att Israel skall försvinna.

Den svenska regeringen måste ju för att få balans i sådana uttalanden kräva att också "det israeliska folkets legitima rättigheter" skall slås fast. Ja, säger kanske utrikesministern, då hade det inte blivit någon gemensam kommuniké på det här området. Men gör då inget uttalande om konflikten i Mellersta Östern tillsammans med Israels mest fanatiska fiender!

Det är utomordentligt viktigt att alla demokratier söker att motverka den hets mot Israel som nu bedrivs på så många håll i världen. Man påstår att Israel skulle vara en rasistisk stat. Men Israel är tvärtom delvis ett svar på antisemitismen. Det mest fruktansvärda som hänt någon folkgrupp i Europa var ju det som drabbade judarna under 1930- och 1940-

talen. Inget land var då berett att ta emot judar på flykt.

Nu finns ett sådant land – Israel. Om portarna för judarna i Sovjet skulle öppnas och några hundra tusen judar fick frihet att lämna Sovjetunionen, skulle säkerligen en mängd demokratier i Västeuropa stänga sina gränser. Vi kan inte ta emot alla, skulle man säga. Men det finns ett land som alltid kommer att göra det. Det är Israel. En jude på flykt har alltid möjlighet att i Israel finna en fristad och en ny framtid i frihet. Den staten skall vi slå vakt om.

När nu ett antal diktaturer i Förenta nationerna har röstat igenom en resolution som säger att den enda demokratin i Mellersta Östern är rasistisk skall vi gå ut i stark kritik mot den. Det är feodalvälden som Saudiarabien och Jordanien, diktaturer som Brasilien, Indonesien, Sovjet och Spanien och några av rättslöshetens värsta platser på jorden som Uganda och Cambodja som har sagt att den enda demokratin i Mellersta Östern är rasistisk. Hyckleriet kan inte bli värre.

Jag gläder mig åt att den svenska regeringen tagit avstånd från denna resolution. På den punkten är vi alltså överens.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

— — —

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Först ett svar på herr Fälldins undran: I de här riktlinjerna för export av kärnenergi produkter finns inte någon förpliktelse som skulle innebära att Sverige måste acceptera en kontroll av annan enskild stat ifall vi skulle besluta oss för att importera avancerad kärnenergiutrustning eller -teknologi. Det finns ingen oklarhet i fråga om detta.

Herr Bohman försöker omedelbart förstöra det som jag betraktar som väsentligt, nämligen att vi är eniga i fråga om huvuddragen av svensk utrikespolitik – de som gäller alliansfrihet under fred syftande till neutralitet under krig. Jag talade icke om detta i det föredrag som jag höll i söndags, utan jag talade om det vi är oeniga om. Och det kommer

kanske klarast till uttryck från moderat håll i den artikel som ledamoten av denna kammare Anders Björck i Nässjö skrev för omkring 14 dagar sedan i Svenska Dagbladet. Där kritiserar han vår aktiva utrikespolitik och säger t. o. m.: "Sverige för i dag en neutralitetspolitik bara till namnet." Varför säger han det? Jo, när det gäller våra engagemang – som vi i denna kammare i allmänhet är eniga om med undantag för moderaterna eller vissa moderater – för stöd åt befrielseörelser i Afrika eller för bistånds- eller utvecklingsamarbete med vissa länder har moderaterna en annan ståndpunkt. Därför, herr Bohman, har jag inte tagit avstånd från vad jag har sagt, utan jag har tvärtom fått tillfälle att ännu hårdare markera att i många utrikespolitiska frågor är vi oeniga – och moderaterna är också oeniga med centern och folkpartiet. Men, gudskelov, i dag är vi eniga om det som är huvuddragen i vår utrikespolitik, nämligen vår neutralitet och vår säkerhetspolitik.

Nu, herr talman, skall jag ta upp det som herr Ahlmark har sysslat med en hel del i sina anföranden, nämligen frågan om Mellersta Östern. Vi känner alla till herr Ahlmarks starka engagemang i det avseendet, men jag tror att Per Ahlmark skulle övertyga ännu mer om han inte var – förlåt mig – ensidig i denna fråga; det är mitt personliga intryck och har varit det länge. Vi delar, så långt jag förstår, allihop engagemanget för Israel och dess invånare. Vi står bakom Israel. Vi är alla Israels vänner. Israel måste få leva i fred och säkerhet. Men det finns en annan sida, som herr Ahlmark inte egentligen sysslar med men som vi måste syssla med, om det någon gång skall bli möjligt för Israel att leva i fred och säkerhet. Det är bl. a. problemet med Palestinaaraberna, som i stor utsträckning – det måste jag säga – lever i misär, under mycket svåra förhållanden. Jag har besökt palestinska flyktingläger, och jag hoppas att herr Ahlmark också har gjort det. Gör det annars i samband med resor till Israel! Besök flyktinglägren, besök de hundratusentals palestinier som fortfarande bor i dessa läger!

Vi anser att det palestinska folket skall få uttrycka sin mening. Så långt jag förstår är det bara där vi skiljer oss åt. Vi har icke erkänt PLO. Vi har kritiserat PLO, dess program och dess terrorverksamhet. Men vi har sagt att det inte finns någon möjlighet att åstadkomma försoning – som herr Ahlmark vill – och fred, om man inte drar in dessa miljoner Palestinaaraber i dialogen.

Herr Ahlmark talar om att den svenska regeringen har ändrat uppfattning under de senaste tio tjugo åren. Ja, men hela världen har gjort det, herr Ahlmark. Vi var för ett och två år sedan praktiskt taget ensamma i FN – från västvärlden i varje fall – om vår uppfattning. Vi röstade också för att PLO skulle få delta i vissa förhandlingar inom säkerhetsrådet och i FN:s generalförsamling, förhandlingar som uteslutande gällde frågan om Mellersta Östern. I dag delar alla vår uppfattning, och i dag har också Israel för första gången satt sig vid samma bord i säkerhetsrådet och diskuterar med PLO. Har inte herr Ahlmark märkt denna förändring, som är historisk? Jag vill uttala min stora tillfredsställelse över att Israel

– jag förstår att det måste ha varit svårt – ändå har börjat inse att det är denna väg som är framkomlig.

Herr Ahlmark citerar – och vi känner väl till citatet – Kaddoumis intervju i Newsweek, där han har sagt att ”detta sionistiska getto Israel måste förstöras”. När Kaddoumi var här i Stockholm och träffade bl. a. herr Ahlmark men också medarbetare till mig i utrikesdepartementet, tog de självfallet upp denna sak med honom och frågade om detta var hans uppfattning, om han stod för detta uttalande som den svenska regeringen, riksdagen och allmänheten bestämt protesterade emot. Han har gjort allt för att försöka övertyga oss om att han inte har sagt detta, att han är felciterad i Newsweek. Det är i varje fall hans bestämda utsago, och man kan, om man vill, ta fram andra uttalanden av honom som går i annan riktning.

Men det är klart att motsättningarna finns där. Det är det som är kärnan i hela Mellanösternpolitiken. Då hoppas jag att herr Ahlmark, som menar att PLO inte företräder Palestinaaraberna, talar om för oss vilka det är som gör det. Vi vet att PLO icke företräder alla Palestinaaraber – det har jag alltid sagt här i kammaren. Men vad finns det i så fall för annan organisation av fria Palestinaaraber som vi kan dra in i de internationella diskussionerna? Vad har herr Ahlmark för alternativ?

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar som positivt utrikesministerns besked att det inte föreligger några absoluta förpliktelser för Sverige att acceptera kontroll av enskild stat. Jag skall inte förlänga den här diskussionen, bara återigen uttala förhoppningen att den svenska regeringen skall lyckas få de andra staterna att gå med på full offentlighet när det gäller innehållet i Londonöverenskommelsen.

Situationen i Mellersta Östern vill jag återkomma något till. Jag påminner om att den har präglats av att dialogen mellan parterna inte har kommit i gång. I stället har åter och åter våld och krigshandlingar brutit fram.

Vi måste konstatera att den vägen inte har gett några lösningar, och därför måste vi främja överläggningar som strävar till en politisk lösning. Får jag då upprepa vad jag sade tidigare i dag, att en avgörande del i denna politiska lösning enligt vår mening skall vara att Israel som stat garanteras rätt att leva inom säkra och erkända gränser. Den inställningen har vi ingalunda gett upp, och det uppfattar jag att inte regeringen heller har gjort.

Men att vi har funnit det nödvändigt att PLO ges möjlighet att lägga fram palestiniernas sak innebär *inte* – det är viktigt att slå fast, men det är, som jag uppfattar det, också ganska självklart – att vi skulle acceptera PLO:s program. Får jag vända på det och säga att om vi skulle vänta på att PLO förändrar sitt program, så att vi kunde ge det vår anslutning innan de kan få delta i överläggningar, skulle det väl under överskådlig tid innebära att vi konserverade det nuvarande labila läget

med ständiga risker för krig och våld i Mellersta Östern.

Det är alltså ingalunda ett uttryck för något gillande av PLO:s program när vi har funnit det nödvändigt att PLO ges en möjlighet att delta i överläggningarna. Det enda som är helt fastslaget ur vår synpunkt är att Israel skall ha denna rätt, rätten att som suverän stat leva inom säkra och erkända gränser, och sedan måste man i överläggningarna hitta former för att palestinierna kan få sina intressen tillgodosedda. Det är det vi kan hoppas av dialogen. Vi vet att utan dialog har det bara varit krig och elände.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Aldrig får man vara riktigt, riktigt glad. Jag tyckte att utrikesministern i sin första replik var både klok och förnuftig och gav uttryck åt den ansvarsmedvetenhet och strävan efter trovärdighet i den svenska utrikespolitiken, oberoende av vilka som sitter vid makten, som en utrikesminister bör ge uttryck åt. Sedan gjorde emellertid Sven Andersson något slags uppspaltning i vår utrikespolitik, i tre olika nivåer så att säga.

Nivå 1 avsåg huvudlinjerna i vår alliansfria neutralitetspolitik, om jag skall använda det uttrycket, och där var vi helt ense.

Nivå 2 var det som jag skulle kunna kalla färgsättningen. Där är vi inte ense. Det gäller ordval och uttrycksformer när man presenterar politiken. Det gäller våra krav på att man skall mäta med lika mått, kalla diktatur för diktatur var den än förekommer, ofrihet för ofrihet och förtryck för förtryck var det än förekommer. Vi är inte heller eniga i synen på biståndet till Cuba. Det finns en del sådana här framtoningar, där vi alltså inte är ense.

Men nivå 3 gällde den aktiva utrikespolitiken, och där gjorde utrikesministern gällande att vi skilde oss åt. Då vill jag hänvisa till att i den motion på det här området som riksdagen ställde sig helt bakom var inte bara låt mig säga skikt nr 1 med utan även den aktiva utrikespolitiken. Vi tog upp alla de här olika frågorna som är så väsentliga för samtliga partier i dag i vår motion, som riksdagen accepterade. Det gäller frågor om den internationella solidariteten, mellan oss och Europa och världen i övrigt. Det gäller strävandena till stöd för den underutvecklade världen. Det gäller frågan om att hävda demokratins principer, den individuella och den nationella frihetens värderingar, överallt i alla sammanhang där det behövs.

Det gällde också vår rätt att fritt debattera och fritt kritisera missförhållanden och sådant som vi djupt ogillar runt om i världen. Och den friheten har vi anledning att slå vakt om mer än några andra, eftersom vi har ett förflutet där vi blev angripna av den socialdemokratiska regeringen i början av 1960-talet, när vi krävde rätt att få fritt säga vad vi tyckte om den sovjetiska diktaturen och mycket, mycket annat. Utrikesministern kommer kanske ihåg den kamp som då fördes, där man tyckte att vi missbrukade yttranderätten när det gällde att slå vakt om

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

det fria meningsutbytet och om demokratins värderingar i olika sammanhang.

Det är mot den här bakgrunden som jag reagerade mot utrikesministerns anförande i Skåne, där han på något egendomligt sätt ville monopolisera svensk utrikespolitik för det socialdemokratiska partiet. Detta var ju det yttersta syftet bakom det anförandet, även om det var inlindat. Det är bra att utrikesminister Sven Andersson nu ruskar på huvudet och säger att det inte var meningen. Utmärkt!

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern säger att jag är "ensidig". Här har jag under 6-7 år, långt innan den svenska regeringen ens började tala om en palestinsk nation, pläderat just för skapandet av en palestinsk stat, eller del av en stat, vid sidan av Israel och i fred med Israel. Jag har sagt att det är det enda sättet att få en varaktig lösning på Mellersta Östern-konflikten. På den tiden när den svenska regeringen såg den palestinska frågan enbart som ett flyktingproblem, skrev jag mängder av artiklar – och en bok – om att det inte räcker med att se det på det viset. Palestinierna måste få en stat.

Utrikesministern uppmanade mig att besöka flyktinglägren. Det är just därför att jag har varit i dessa flyktingläger som jag är så övertygad om att de måste ha en nation vid sidan av Israel och i fred med Israel. Jag har besökt flyktingläger i Syrien, Jordanien och Västbanken. Det är avskyvärt där. Misären är upprörande. Det finns bara en lösning: att Israel får leva som en självständig stat inom säkra och egna gränser och, vid sidan av Israel, en palestinsk nation i fred med Israel.

Det är just från den utgångspunkten som jag är så kritisk mot att man stärker PLO. Det är inte alls på det viset att hela världen har röstat som Sverige. T. ex. de socialdemokratiska regeringarna i Holland och Danmark har röstat på ett helt annat sätt i Förenta nationernas generalförsamling. Den socialdemokratiska tidningen Arbetet i Malmö säger att på det här viset underblåser man "PLO:s ambitioner att framstå som en legitim diplomatisk storhet". Men PLO är inte den ende representanten för palestinierna. "Det är ett löst påstående som aldrig förankrats i verkligheten." Tidningen Arbetet säger vidare att "visst kan man prata med PLO och ha en lös kontakt med organisationen. Men hellre för litet än för mycket i nuvarande läge."

Jag menar att genom att ständigt ge sitt stöd till PLO stärker man de mest extrema av palestinierna och försvårar därmed skapandet av den palestinska stat, som utrikesministern och jag tydligen är överens om bör bildas.

Skyl då inte över PLO:s avsikter, herr Andersson! Kaddoumi har jag träffat här i huset. De judar som kom till Mellersta Östern efter 1917 skulle sändas tillbaka till Irak, Jemen, Polen och Sovjet, sade han. Det finns hundratals uttalanden av de ledande i PLO, Arafat och de andra. Arafat säger t. ex.: "Bara med geväret kan man befria Palestina ---."

Till slut kommer den arabiska nationen att segra. Det kommer bara att finnas plats för arabisk närvaro i området, eftersom detta är en historisk sanning som ingen kan ändra på.”

Ibland försöker någon PLO-ledare inför den västerländska opinionen göra några fredsuttalanden, som man dagen efter omedelbart dementerar. Inför sitt eget folk, de som ändå avgör framtiden för arabländerna, säger man hela tiden: den judiska staten måste försvinna.

Om vi vill fred i Mellersta Östern nu skall vi inte satsa på dem som önskar krig.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohman förnekar inte sin konservativa ståndpunkt och sitt stöd till reaktionära regimer. Det har han gett uttryck för även här i dag. Han ville inte ha något stöd till Allendes Chile, men han säger ingenting om Världsbankens stöd till militärdiktaturen i Chile. När Cuba stöder det angolanska folkets befrielse, vill herr Bohman agera polis i god amerikansk anda och utöva utpressning via u-hjälpen. Hans tal om internationell solidaritet har mycket speciella förtecken, och den sortens internationell solidaritet känner vi vid det här laget.

Till herr Ahlmark, som så mångordigt attackerar PLO och så ensidigt och onyanserat uppträder som försvarsadvokat för Israel, vill jag säga: PLO kräver att diskrimineringen av araber skall upphöra i Israel och att palestinierna skall ges återflyttningsrätt. Vad menar herr Ahlmark när han talar om 20 arabländer? När han uppträdde i TV häromkvällen verkade det som om han menade att palestinierna kunde sprida ut sig i dessa länder och sluta göra anspråk på sitt land. Jag tycker det är en orimlig och djupt odemokratisk ståndpunkt.

Per Ahlmark säger att PLO bara ser en krigisk lösning. Det är lögn, Per Ahlmark. PLO är berett att förhandla, men Israel erkänner inte PLO som förhandlingspart. Israel vill diktera förhandlingarna, och därmed bevarar Israel krigstillståndet.

Vidare säger Per Ahlmark: Varje jude på flykt har en fristad i Israel. Det är inte sant. Det finns klasskillnader mellan judar i Israel. En del är mera önskvärda än andra. De sämst ställda är inte önskvärda alls och får inga verkliga möjligheter att stanna i Israel utan återvänder till sina hemländer. Det har givits många olika bevis om dessa förhållanden – det kan inte Per Ahlmark vara helt omedveten om.

Vi känner sympati för den långsiktiga målsättningen att bilda ett demokratiskt Palestina där judar och araber lever sida vid sida med lika rättigheter. Men det tillkommer naturligtvis nationerna själva att avgöra i vilken statlig form folkens självbestämmanderätt skall förverkligas. Staten Israel är en realitet och kan inte försvinna utan palestinajudarnas samtycke. Men en realitet är också det palestinska folkets nationella befrielseörelse och hundratusentals palestiniers berättigade krav att återfå de ekonomiska och sociala rättigheter de har berövats. Det akuta problemet är emellertid att Israel fortfarande förnekar Palestinaarabernas

nationella självbestämmanderätt och deras rätt till statlig organisation. Men detta förtiger Per Ahlmark konsekvent vid alla tillfällen då han diskuterar dessa problem.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Den debatt vi här för om Mellanöstern är intressant.

Jag försökte framhålla för herr Ahlmark att vi är oeniga egentligen bara på en punkt. Det gäller frågan hur man skall betrakta PLO. Vi är ense om att den bästa lösningen för Palestinaaraberna är en Palestinaarabisk statsbildning som i och för sig inte får utgöra något hot mot det Israel som ligger inom 1967 års gränser.

Om vi får möjligheter påverkar vi Palestinaaraberna att tänka som vi. Och det finns inom PLO och bland Palestinaaraberna riktningar som numera börjar acceptera tanken på en statsbildning. Det kan inte vara herr Ahlmark främmande att detta är problem som är aktuella. Herr Ahlmark har varit förutseende i denna fråga, men varför då betrakta PLO uteslutande som en terroristorganisation? Visst har PLO begått mycken terror – det har den svenska regeringen och den här riksdagen fördömt. Vi behöver inte diskutera det.

Det enda sättet att få med Palestinaaraberna i vad vi kallar för dialogen och få dem att vara med och ta ansvar är att låta dem sitta med vid behandlingen av Mellersta Östern-frågorna i FN och i säkerhetsrådet. Det är detta som jag menar nu har accepterats av praktiskt taget alla.

Herr Ahlmark rörde sig med gamla citat. Utvecklingen går mycket snabbt. Det går inte att anföra citat som är en månad gamla i denna fråga, herr Ahlmark. Jag vill hänvisa till den amerikanska FN-ambasadors anförande i säkerhetsrådet för bara någon vecka sedan, och jag vill hänvisa till Arbetets ledare i söndags i anslutning till mitt anförande på Skånes socialdemokratiska partikongress, där jag också berörde Mellersta Östern-frågan. Utvecklingen går snabbt, herr Ahlmark.

Jag har tyvärr inte hittills haft tid att ta upp de frågor som herr Werner i Tyresö berörde. Jag beklagar det. Herr Werner har ställt två frågor till mig, och jag skall besvara dem.

Den första frågan gällde vår inbjudan av Henry Kissinger till Sverige. Det förvånar mig att herr Werner tar upp frågan om detta eventuella – kanske jag skall säga sannolika – besök fram på våren. Det skulle vara mycket egendomligt om Stockholm skulle vara den enda huvudstad i världen som dr Kissinger inte skulle besöka. Herr Werner var, om jag är rätt underrättad, nyligen i Moskva på den ryska partikongressen. Jag tror inte att herr Werner då avrådde ledarna i Moskva från att ta emot dr Kissinger och tala ut med honom. Inte heller tror jag att han har avrått någon annan östeuropeisk stat från att ta emot honom. Alla är intresserade av att diskutera med dr Kissinger.

Vi har olika uppfattningar, det har vi visat. Men vi vill få chansen att direkt inför dr Kissinger förfäkta de uppfattningar vi har i viktiga, aktuella internationella frågor. Klara av det förflutna behöver vi inte,

det har vi gjort i samtal med honom. I vår dialog nu gäller det viktiga internationella frågor där Sverige har en ståndpunkt och där Sverige genom sitt medlemskap i säkerhetsrådet också har ett ansvar och ett visst inflytande. Inte kommer man i dagens läge förbi den ena av de båda supermakterna. Statsminister Palme skall nästa vecka i Moskva ha samtal med ledarna i Sovjet. Jag skall på tisdag träffa dr Kissinger i Washington för överläggningar. Frågan om hans besök här i maj är en annan sak.

Sedan frågade herr Werner vad den svenska regeringen gör för att sprida kännedom inom landet om resultatet av Helsingforskonferensen. Jag medger att ansträngningarna hittills inte har varit så stora. Vi har givit ut dokumentet på svenska och engelska; man kan köpa det i bokhandeln, och vi har ordnat så att många universitet, folkrörelser och studiecirkelar arbetar med detta material. Men det räcker inte, och vi kommer att ge ut det i förkortad form, en mindre skrift som är lätt-tillgängligare och som kan spridas i större upplaga. Dessutom vill jag erinra om att folkrörelserna håller på att förbereda studiearbete kring de freds- och säkerhetsfrågor som Helsingfordsdokumentet rymmer.

Herr talmannen anmälde att herrar Ahlmark och Werner i Tyresö anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

— — —